

בנק ישראל

פעולות הביקורת

נערכה ביקורת ביחידה להנפקת המטבע וביחידה להוצאת המטבע; כן נערכה ביקורת על כמה מסעיפי המאזן.

משרדי הבנק בירושלים. נבדקו ההוצאות להרחבת משרדי הבנק בירושלים, ביניהן הסכומים, ששולמו לרכישת זכויות שכירות ודרכי קביעת גובה הסכומים. הבנק הסביר את שיקוליו העיקריים הקשורים בסדרי הבטחון של כספים.

הטיפול בשטרי כסף המוחזרים לבנק ישראל

בנק ישראל בודק את שטרי הכסף המוחזרים לו מהציבור, בעיקר באמצעות מוסדות בנקאיים. הבנק אינו מכניס למחזור מחדש לא שטרות מהמהדורה הראשונה של בנק ישראל פרט לשטרות גדולים ולא שטרות מהמהדורה השוטפת. שאינם שלמים ונקיים די הצורך. בממוצע מוציא הבנק מהמחזור בכל יום יותר ממאה וחמישים אלף שטרות, בערך נקוב של יותר מחצי מליון ל"י. אחרי תהליך בדיקה, לפי נוהלים מסוימים שנקבעו על ידי הבנק, מבער הבנק בשריפה את השטרות האלה.

בסוף שנת 1962 נערכה ביקורת על סדרי המיון והשמירה של השטרות המוחזרים ועל סדרי ביצוע אותם השטרות, שהבנק אינו מוציא מחדש. הביקורת העירה לבנק הערות מספר, ולאחר דיונים עם נציגיו הציעה לו בפברואר 1963 הצעות לשיפור תהליכי העבודה בתחומים אלה.

בנק ישראל קיבל עקרונות את רוב ההצעות הנדונות, ולאחר הרחבת דיורו ובניית כספת חדשה (באמצע שנת 1963) הנהיג שיפורים מספר העונים על חלק מהצעות הביקורת; הצעות נוספות נמצאות בדיון.

הזמנת אסימונים להטבעת מטבעות

בעקבות השינוי, שחל בחלוקת הלירה הישראלית מאלף פרוטות למאה אגורות, החליט בנק ישראל להטביע מטבעות חדשים, מבוטאים באגורות, ולהוציא מהמחזור את המטבעות הישנים המבוטאים בפרוטות. המטבעות החדשים רובם מוטבעים במטבעה שעל יד המדפיס הממשלתי על אסימונים הנקנים בחוץ לארץ.

בחודשים פברואר—מארס 1963 נבדקו סדרי הזמנת האסימונים להטבעת מטבעות בני חצי לירה ולירה אחת וסדרי המכירה של מטבעות ישנים בני 25, 50 ו-100 פרוטה כפסולת.

1. ביוני 1962 ערך בנק ישראל מכרו מצומצם בין כמה בתי חרושת באירופה בדבר הספקת האסימונים. שישה בתי חרושת מארצות שונות הגישו הצעות. הבנק נכנס במשא ומתן עם בית החרושת, שהציע מחיר גבוה במעט מההצעה הזולה ביותר. בעת המשא ומתן הציע

הבנק לאותו בית חרושת, שיקנה את המטבעות הישנים בני 25, 50 ו-100 פרוטה, שנאספו בידי הבנק; חלק ניכר ממטבעות אלה עשוי מאותה תרכובת של מתכות כמו האסימונים, שהיה ברעת הבנק לרכוש. במהלך המשא ומתן הקטין בית החרושת את המחיר שבהצעתו והסכים לספק את האסימונים במחיר, שהיה רק בסכום מבוטל גבוה מההצעה הזולה ביותר; כן הסכים לרכוש את המטבעות הישנים במחיר נמוך, אם לא יקבל את ההזמנה להספקת אסימונים, או במחיר יותר גבוה, אם יקבל את ההזמנה.

בנק ישראל קיבל הצעות אלה, וביולי 1962 הזמין את האסימונים מבית חרושת זה ומכר לו את המטבעות הישנים.

לדעת הביקורת, אם ערך הבנק מכרו, הרי עשה זאת, כדי שיהיה לו בסיס להשוואות מחירים וכדי לבצע את העסקה עם מציע התנאים הנוחים ביותר. אף אחת ממטרות אלה לא הושגה: ההזמנה לא נמסרה למציע הזול ביותר, וגם לא הייתה אפשרות לבנק לקבוע, כיצד היה משפיע על המחירים, שיתר המשתתפים במכרו הציעו בדבר הספקת האסימונים, אילו הוצעו גם להם המטבעות הישנים, ואיזה מחיר היו הם מוכנים להציע בעד המטבעות הישנים, גם לא נעשה נסיון למכור את המטבעות הישנים כפסולת בארץ.

היקף שתי העסקאות מסתכם בסך 600,000 ל"י בקירוב.

2. בנק ישראל שלח את המטבעות הישנים לבית החרושת באירופה באניה ישראלית בליווי של שני קציני משטרה; מנמל הייעוד עד לבית החרושת לוו המטבעות על ידי נציגי המטבעה הממשלתית של המדינה הזרה, שבה נמצא בית החרושת.

ערכם הנקוב של המטבעות הישנים היה נמוך מאוד ביחס למשקלם — כ-9.40 ל"י לקילוגרם אחד — כך שהסכנה שתיגנב כמות ניכרת ותוכנס שוב למחזור הייתה מבוטלת. יתר משלוחי המטבעות של הבנק נעשו בדרך כלל בלא ליווי משטרת; כך הובאו ארצה בלא ליווי מטבעות בני 5, 10, 25 אגורות, שערכם הנקוב לקילוגרם בין 22 ל"י ל-38 ל"י.

מאזן בנק ישראל וחשבון רווח והפסד *

המאזן של הבנק ליום 31.12.1963 בהשוואה למאזן ליום 31.12.1962 וחשבון רווח והפסד לשנת 1962 ולשנת 1963 מובאים להלן (עמ' 514). סכום מאזן בנק ישראל הגיע ליום 31.12.1963 לסך 2,487.5 מליון ל"י לעומת 2,016.8 מליון ל"י ליום 31.12.1962.

העלייה בסכום המאזן בסך 470 מליון ל"י נובעת, בצד ההתחייבויות, בעיקר מעלייה בסכום שטרי הכסף במחזור בסך 120 מליון ל"י, פקדונות מוסדות בנקאיים וכספיים בחשבון עו"ש ולזמן קצוב בסך 180 מליון ל"י, ופקדונות במטבע חוץ בסך 85 מליון ל"י, נוסף על כך היו עליות קטנות ברוב הסעיפים האחרים.

בצד הנכסים עלו זהב ונכסים במטבע חוץ ב-285 מליון ל"י וחוב הממשלה לזמן ארוך, בעיקר כתוצאה ממקדמה לפרעון חובות מטבע חוץ, ב-100 מליון ל"י בקירוב. כן חלה עלייה בסכום השטרות שנוכו ובמספר סעיפים אחרים.

* הואיל ומבקר המדינה עמד להשלים את הדו"ח השנתי הנוכחי עוד ב-14.1.1964, הקדים בנק ישראל את המצאת המאזן למשרדו.

השינויים בהרכב הנכסים וההתחייבויות

להלן פרטים על השינויים העיקריים בהרכב הנכסים וההתחייבויות של הבנק לעומת המצב ליום 31.12.1962.

שטרי כסף ומעות במחזור — הסתכמו ב־31.12.1963 בסך 550.4 מליון ל"י לעומת 431.2 מליון ל"י ביום 31.12.1962; ביום 15.12.1963 הגיע סכום שטרי הכסף והמעות במחזור לשיא בסך 590.5 מליון ל"י.

ההתפתחות בחשבונות מטבע חוץ (בכללם זהב)

במטבעות השונים לפי השערים בסוף כל שנה — במליוני ל"י (1 = 3 ל"י)

31.12.1962	31.12.1963	
		נ כ ס י ם
		ז ה ב
123.1	179.5	זהב — השתתפות ישראל בקרן המטבע הבינלאומית
18.7	18.7	נכסים במטבע חוץ
1,117.0	1,347.0	חשבונות סילוקין
17.6	19.5	שטרות שנוכו — מטבע חוץ
64.4	47.7	הלוואות למדינות ובנקים זרים
35.7	45.8	
<u>1,376.5</u>	<u>1,658.2</u>	
		ע ל י י ה ב ס ך
		ה ת ח י י ב ו י ו ת
546.8	632.9	פקדונות מוסדות בנקאיים במטבע חוץ
249.2	223.0	פקדונות הממשלה במטבע חוץ
7.4	8.5	חשבונות סילוקין
<u>803.4</u>	<u>864.4</u>	
		ע ל י י ה ב ס ך
		ע ו ד ך ה נ כ ס י ם ע ל ה ת ח י י ב ו י ו ת
		ב מ ט ב ע ח ו ץ ע ל א פ ו א ב־1963
		ב ס ך
		<u>220.7</u>

זהב — ביום 31.12.1962 כללו נכסי הבנק זהב בשווי של 123.1 מליון ל"י. במשך השנה הוסיף הבנק לרכוש כמויות נוספות של זהב, וביום 31.12.1963 כללו נכסי הבנק זהב בשווי של 179.5 מליון ל"י.

זהב — השתתפות ישראל בקרן המטבע הבינלאומית. המאון לתאריך 31.12.1963 מראה אותו סכום של 18.7 מליון ל"י, שהיה בתאריך 31.12.1962. בדו"ח 12 (עמ' 236) ו־13 (עמ' 355) עמדה הביקורת על כלילת הנכס במאון בנק ישראל בסעיף הנדון ובסעיף "פקדונות הממשלה במטבע חוץ" לעומת העובדה, שחלק מהזהב נרכש בזמנו על ידי הממשלה. בעקבות הביקורת הוסדר העניין; ביום 31.12.1963 רכש בנק ישראל מאת הממשלה את הזכות

לזהב הגדון. בעת רכישת הזכויות לזהב בקרן המטבע הבינלאומית רכש הבנק גם את זכויות הממשלה בלירות ישראליות באותה קרן; לפיכך מופיעה זכות זו לראשונה במאזן זה בסכום של 775.000 ל"י בסעיף "השתתפות במוסדות כספיים בין-לאומיים".

נכסים במטבע חוץ — ביום 31.12.1962 היו בידי הבנק נכסים במטבע חוץ בשווי של 1,117 מליון ל"י בקירוב. במשך השנה נתווספו נכסים בשווי של 230 מליון ל"י בקירוב, וביום 31.12.1963 הסתכמו "נכסים במטבע חוץ" בסך 1,347 מליון ל"י בקירוב.

הנכסים כוללים: מזומנים ויתרות בחשבון עו"ש בבנקים שונים; שטרי אוצר של מדינות זרות ושטרי חליפין סחירים; פקדונות בבנקים לזמן קצוב; אגרות חוב סחירות, הינו מאותם סוגים כמו בשנים הקודמות.

הלוואות למדינות ובנקים זרים. במאזן ליום 31.12.1962 נכלל סעיף זה בשם: "שטרות שנוכו — מטבע חוץ — מדינות ובנקים זרים, בסכום של 35.7 מליון ל"י. לפי המלצת הבי-קורת חל שינוי והוגדר סעיף זה לראשונה כ"הלוואות למדינות ובנקים זרים". היתרה בסעיף זה הסתכמה בסוף שנת 1963 ב"45.8 מליון ל"י.

התפתחות בחשבונות הממשלה

31.12.1962	31.12.1963	
		בין נכסי הבנק נכלל:
		חוב הממשלה לזמן ארוך
		שטרי אוצר
69.4	69.4	שטרי מקרקעים
77.2	76.7	מקדמת קליטה ובסחון
70.9	92.4	שטרי התחייבות של הממשלה
4.1	4.1	מקדמה — פרעון חובות במטבע חוץ
148.7	—	
<u>370.3</u>	<u>242.6</u>	
		חוב שוטף של הממשלה
		מקדמות לממשלה
31.3	46.5	חשבונות ממשלה אחרים —
—	7.6	(הפרשי שערים)
<u>31.3</u>	<u>54.1</u>	
<u>401.6</u>	<u>296.7</u>	ס"ה חובות הממשלה בין הנכסים
		בין התחייבויות הבנק נכלל:
		פקדונות הממשלה
72.7	46.3	פקדונות הממשלה במטבע חוץ
223.0	249.2	
<u>295.7</u>	<u>295.5</u>	ס"ה זכויות הממשלה בין ההתחייבויות
<u>105.9</u>	<u>1.2</u>	חוב הממשלה נטו

בטבלה דלעיל לא נכלל סעיף "פקדונות הממשלה — חסכון חובה 1962" בסך 11.2 מליון ל"י בתאריך 31.12.1962 ובסך 40.2 מליון ל"י בתאריך 31.12.1963 בין התחייבויות הבנק.

שכן סכומים אלה אינם עומדים, בהתאם להוראות חוק חסכון חובה, תשכ"ב—1962, לרשות הממשלה, אלא הופקדו על ידי בנק ישראל, כדי שהוא יחזיר אותם, בבוא המועד, לחוסכים. סכום מקדמת קליטה ובטחון לא השתנה במשך השנה ונשאר בגובה של 92.4 מליון ל"י, אולם בנק ישראל איפשר למוסדות בנקאיים לרכוש אגרות חוב ממלווה זה בתנאים מסוימים. ביום 31.12.1963 היו בידי בנקים אגרות חוב בסכום נקוב של 21.5 מליון ל"י.

מקדמה לפרעון חובות במטבע חוץ בסכום של 50 מליון דולר אושרה על ידי הכנסת בחוק המקדמה (פרעון חובות במטבע חוץ), תשכ"ג—1963.

שטרי התחייבות של הממשלה בסך 4.1 מליון ל"י ניתנו לבנק בשנת 1954 לכיסוי סכום המעות, שהיה במחזור בשעת ייסוד הבנק, והתחייבות בעבורן הועברה לבנק על פי חוק. בינתיים פרע הבנק כל המעות, שהונפקו על ידי הממשלה לפני ייסוד הבנק. הבנק הודיע, שהממשלה עומדת לפרוע התחייבותה זו בשנתיים הבאות.

חשבון רווח והפסד

בין הוצאותיו כלל הבנק השנה תשלום של מליון ל"י לקרן הלוואות לסטודנטים; כתוצאה מכך הוקטן הרווח. המועבר לאוצר על פי החוק, בסכום זה. הבנק הסביר, כי הפעולה קשורה בצורך להרחיב את העתודה של בעלי השכלה הדרושה לו ולמשק מצד אחד, בשיקולי מדיניות של הקלה על הבנקים בעול משימה זו מצד אחר. ניתן להבין שיקולים אלה. החוק גם אינו כולל הוראות מפורשות המגבילות את הבנק בתחום הוצאותיו, ויש אפוא לבחון את אלו מבחינת תרומתן למילוי תפקידי הבנק. רווחי הבנק מיועדים בשלמותם לאוצר המדינה, ובסופו של דבר ניתנת התמיכה על חשבוננו. עדיף על כן, שתמיכה כזו תינתן מתוך התקציב.

בנק ישראל — מאזן ליום 31 בדצמבר 1963

בהשוואה למאזן ליום 31.12.1962

31.12.1962	31.12.1963	ה ת ח י י ב ו י ו ת	31.12.1962	31.12.1963	נ כ ס י ם
י"ף	י"ף		י"ף	י"ף	
10,000,000	10,000,000	הון הבנק	123,141,809	179,538,549	זהב
10,000,000	10,000,000	קרן מילואים			זהב — השתתפות ישראל בקרן המטבע הבינלאומית
431,163,818	550,378,810	שטרי כסף ומעות במחזור	18,750,143	18,750,143	נכסים במטבע חוץ
7,403,364	8,497,461	חשבונות סילוקין בקשר להסכמים מסחריים	1,116,971,324	1,347,067,048	חשבונות סילוקין בקשר להסכמים מסחריים
1,166,923	1,501,071	פקדונות מוסדות כספיים בינלאומיים	17,573,666	19,473,055	השתתפות במוסדות כספיים בינלאומיים
217,441,264	272,045,151	פקדונות מוסדות בנקאיים (כולל מוסדות כספיים) בחשבון ער"ש	—	775,000	שטרי אוצר
149,040,000	275,225,000	פקדונות מוסדות בנקאיים (כולל מוסדות כספיים) לזמן קצוב	69,400,000	69,400,000	שטרי מקרקעים
546,754,076	632,905,635	פקדונות מוסדות בנקאיים במטבע חוץ	76,695,000	77,214,000	מקדמת קליטה ובטחון
46,282,840	72,668,993	פקדונות הממשלה	92,400,000	70,900,000	שטרי התחייבות של הממשלה
11,202,282	40,206,046	פקדונות הממשלה — חסכון חובה 1962	4,100,000	4,100,000	מקדמה — פרעון חובות במטבע חוץ
* 249,228,645	222,980,180	פקדונות הממשלה במטבע חוץ	—	148,708,113	מקדמות לממשלה
193,953,243	216,135,172	פקדונות בקשר להסכמים על עודפי מזון (ראה נכסים)	46,465,684	31,250,640	חשבונות ממשלה אחרים (הפרשי שערים)
79,276,888	89,305,016	התחייבויות בעד אשראים דוקומנטריים שנפתחו או שקוימו בקשר להסכמי תשלומים (ראה נכסים)	7,590,678	—	שטרות שנוכו — מטבע ישראלי
62,297,001	82,801,825	התחייבויות בעד ערבויות שניתנו (ראה נכסים)	7,495,553	37,910,043	שטרות שנוכו — מטבע חוץ
1,591,447	2,849,727	חשבונות אחרים	64,403,973	47,745,157	הלוואות למדינות ובנקים זרים
			35,724,775	45,841,498	חשבונות עודפי מזון (ראה התחייבויות)
			193,953,243	216,135,172	נכסי הבנק במקרקעין ובציוד
			1	1	אשראים דוקומנטריים שנפתחו או שקוימו בקשר להסכמי תשלומים (ראה התחייבויות)
			79,276,888	89,305,016	חשבונות אחרים
			62,297,001	82,801,825	
			562,053	584,827	
2,016,801,791	2,487,500,087		2,016,801,791	2,487,500,087	

* סכום זה כולל השתתפות בקרן המטבע הבינלאומית.

בנק ישראל — חשבון רווח והפסד לשנה שנסתיימה ביום 31 בדצמבר 1963
 בהשוואה לחשבון רווח והפסד לשנה שנסתיימה ביום 31.12.1962

1962	1963	ה כ נ ס ו ת	1962	1963	ה ו צ א ו ת
ל"ג	ל"ג		ל"ג	ל"ג	
162,048,245	—	הכנסות משינוי שער הלירה הישראלית	21,560,672	43,558,906	ריבית ששולמה והוצאות תפעול אחרות
50,966,585	73,825,648	ריבית ועמלות שנתקבלו והכנסות אחרות	1,408,252	963,611	הרפסה והנפקה של כסף והטבעת מטבעות
			398,176	356,432	הוצאות לבניינים וציוד
			4,298,358	4,976,862	הוצאות מינהלה
			27,665,458	49,855,811	ס"ה הוצאות
			185,349,372	23,969,837	רווח נקי
<u>213,014,830</u>	<u>73,825,648</u>		<u>213,014,830</u>	<u>73,825,648</u>	

ח ש ב ו ן ח ל ו ק ת ה ר ו ו ח י ם

185,349,372	23,969,837	רווח נקי	162,048,245	—	הועבר לאוצר ביום 18.3.1962
			23,301,127	23,969,837	לאוצר, החשב הכללי
<u>185,349,372</u>	<u>23,969,837</u>		<u>185,349,372</u>	<u>23,969,837</u>	